

DIGITAL TRANSFORMATION OF THE ECONOMY AND SOCIAL INEQUALITY: CHALLENGES FOR UKRAINE

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Цифрова трансформація стала не лише ключовим чинником економічного зростання у XXI столітті, але водночас і джерелом нових соціальних і структурних викликів на тлі загострення технологічних перегонів й інноваційного суперництва [1]. Технологічні інновації, цифровізація бізнес-процесів і розвиток платформних екосистем докорінно змінюють логіку ринкових відносин, структуру зайнятості та форми створення доданої вартості. В умовах техноглобалізму, коли доступ до цифрових ресурсів стає визначальним фактором конкурентоспроможності, зростає небезпека формування нових форм економічної нерівності [2].

Цифровий розрив проявляється як у просторовому, так і в соціальному вимірі. У регіональному контексті відмінності у доступі до цифрової інфраструктури створюють асиметрію можливостей розвитку. У соціальному плані формується поділ між тими, хто володіє цифровими навичками, і тими, хто залишається поза межами нової економіки знань. Такий стан речей загрожуватиме поглибленню соціальної поляризації, що може знижувати інноваційний потенціал суспільства загалом.

У сучасних умовах цифрова трансформація економіки не може обмежуватися лише впровадженням технологій, а повинна передбачати створення інституційних умов для інклюзивного зростання. Діджиталізація ринків передбачатиме реконфігурацію конкуренції, у якій зростатиме роль технологічних платформ, великих даних та алгоритмів [3], що призведе до зловживання інформаційно-цифровим неопротекціонізмом, коли держави або корпорації вибудовують бар'єри для доступу до технологічних ресурсів задля збереження власних абсолютних і порівняльних переваг.

Для України, яка перебуває на етапі системної модернізації, ключовим завданням стає забезпечення балансу між відкритістю цифрових ринків і захистом національних економічних інтересів. Необхідно розвивати внутрішній ринок цифрових послуг, стимулювати участь малого та середнього бізнесу в діджиталізації, а також створювати умови для формування конкурентних національних платформ. В цьому контексті особливу увагу слід приділити питанням цифрової зайнятості. Як показує аналіз сучасних тенденцій, розвиток платформної економіки створює нові можливості для гнучкої праці, але водночас породжує нестабільність доходів, фрагментацію ринку праці та втрату соціальних гарантій. Платформні моделі зайнятості, попри свою ефективність, несуть ризики формування «прихованої нерівності» між працівниками різних секторів [4].

Вплив технологічного розвитку на структурні перетворення не обмежується виключно виробничою сферою, поступово призводячи до структурної перебудови суспільства із новими соціальними класами і моделями поведінки. Зростання ролі штучного інтелекту, автоматизації та цифрових платформ змінило логіку створення доданої вартості: тепер вона дедалі більше пов'язана не з людською працею, а з контролем над інтелектуальними й технологічними активами, що спричинило перерозподіл доходів на користь власників капіталу, тоді як частка праці у національному доході скорочується.

Така трансформація посилює потребу у переосмисленні принципів власності. Якщо у XX столітті головним ресурсом була праця, то у XXI столітті до числа факторів виробництва зараховують дані, алгоритми й цифрову інфраструктуру. Оскільки контроль над ними стає джерелом економічної влади, особливої актуальності набуває питання розширення можливостей участі населення у володінні капіталом. Розповсюдження моделей колективного інвестування, пенсійних і корпоративних фондів дозволяє більш справедливо розподіляти вигоди від інновацій. Водночас надмірна концентрація доходів створює макроекономічні ризики. Зменшення частки споживання середнього класу призводить до звуження внутрішнього попиту, що гальмує інвестиції й уповільнює впровадження нових технологій. Таким чином, соціальна нерівність стає не лише моральною, а й економічною проблемою, оскільки підриває основу сталого зростання.

Серед можливих напрямів вирішення зазначеної проблеми виокремлюємо підвищення ролі фіскальної політики у перерозподілі

доходів. Вирівнювання податкових ставок на капітал і працю дозволить збалансувати систему стимулів та зменшити надмірну концентрацію прибутків у фінансовому секторі. Поряд із цим необхідно розвивати механізми підтримки тих галузей, де автоматизація витісняє робочу силу, а також інвестувати у програми перекваліфікації.

Не менш важливим є питання регулювання цифрових ринків. Сучасна економіка демонструє тенденцію до формування «економіки суперзірок», коли незначна кількість компаній концентрує більшість ринкової вартості, прибутків і технологічних ресурсів. Така концентрація уповільнює конкуренцію й обмежує можливості малих інноваційних фірм, чому можуть протидіяти оновлені антимонопольні механізми, прозора патентна політика й міжнародна координація регулювання діяльності технологічних корпорацій.

У цьому контексті необхідним є удосконалення державної політики регулювання цифрової економіки. До пріоритетів мають увійти розвиток цифрової інфраструктури у регіонах, розроблення програм цифрової грамотності, створення правового середовища для захисту прав працівників у платформному секторі та впровадження механізмів соціального діалогу між державою, бізнесом і платформами. Крім того, важливо забезпечити інтеграцію України у європейський цифровий простір. Синергія державної політики з такими європейськими ініціативами, як Digital Europe Programme, European Innovation Council, можуть стати основою для залучення інвестицій, розвитку технологічного підприємництва та посилення цифрової безпеки. Цифрова трансформація також має суттєвий освітній вимір, а тому розвиток міждисциплінарних освітніх траєкторій, поєднання економічних, управлінських і технологічних знань стане запорукою формування людського капіталу нового типу.

Цифрова трансформація виступає не лише як технологічна, а й як соціальна революція. Вона змінює принципи організації економіки, характер праці та форми суспільної взаємодії. Для України її успіх залежить від того, наскільки ефективно буде забезпечено поєднання інноваційного розвитку з принципами соціальної справедливості, рівності доступу до цифрових ресурсів і можливостей самореалізації.

Література:

1. Панченко В.Г., Резнікова Н.В., Іващенко О.А. Розвиток Industry 4.0 й цифрової економіки у фокусі глобального технологічного та інноваційного суперництва КНР і США. *Економіка та держава*. 2021. № 2. С. 4–10. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.2.4>

2. Булатова О. В., Резнікова Н.В., Іващенко, О. А. Цифровий розрив чи цифрова нерівність? Нові виміри глобальних асиметрій соціально-економічного розвитку в умовах техноглобалізму. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка*. 2023. №25. С. 45–57. DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2023-13-25-45-57>

3. Резнікова Н.В., Булатова О.В., Іващенко О.А. Колізії конкуренції на діджиталізованих ринках в умовах техноглобалізму: ризики інноваційного та інформаційно-цифрового неопротекціонізму для міжнародного бізнесу та електронної комерції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. №13. С.13–21. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.13.13>

4. Резнікова Н.В., Булатова О.В., Шлапак А.В., Іващенко О.А. Платформізація цифрової економіки чи техноглобалізм цифрових платформ? Трансформаційний потенціал діджиталізованих екосистем для міжнародного бізнесу і торгівлі. *Ефективна економіка*. 2023. № 6. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.6.1>

5. Резнікова Н., Панченко В. Мінні поля міжнародної економічної політики: як країнам не втратити здатність до розвитку. Київ : Аграр Медіа Груп, 2022. 674 с.